

DE MENS EN ZIJN MILIEU RAMPEN DREIGEN

Laurens ten Cate

De mens en zijn milieu, - dat is op één na het somberste onderwerp, dat zich laat denken. Er is er eentje nog somberder: de kwaaië kansen op een derde (en dan ook allerlaatste) grote wereldoorlog, waarop de grote machten van oost en west zich zo hartgrondig voorbereiden. De kollektieve dood, - het is niet aardig daar lang over te denken. 's Nachts misschien, als je wakker ligt.

De mens en zijn milieu, - het is een betrekkelijk nieuw onderwerp. Sinds zijn eerste dag heeft de mens in een omgeving geleefd. Die was hem toevertrouwd en hij moest er van houden, ook al leverde zij hem elke dag nieuwe gevaren op. Zorg voor de wereld als een pand, dat hem in handen was gegeven, dat was een opdracht van hogehand.

Het ging aanvankelijk ook vrij redelijk. De mens kón zijn omgeving nauwelijks verpesten. Het milieu was ruim en groot en de mensen waren nog te tellen. Dat is wel helemaal veranderd. De wereld is ineengeschrumpeld tot een overzichtelijk geheel. De afstanden zijn klein geworden. De mensheid heeft zich uitgebreid met een roekeloosheid, die tientallen eeuwen niemand erg is opgevallen. Steeds meer mensen met steeds meer behoeften.

Het besteedbaar inkomen ging omhoog. Eerst honderden jaren lang heel langzaam, maar de laatste vijftig jaar zeer snel. Dat maakte het allemaal nog weer veel moeilijker. Meer mensen met meer geld om uit te geven verlangen allemaal hetzelfde: meer goederen, meer diensten, meer gerief.

Er is aan die behoeften absoluut geen eind te zien. Zolang de wereldbevolking groeit en het besteedbaar inkomen per hoofd nog toeneemt, zolang worden de problemen alleen maar ingewikkelder. Men moet misschien wel zeggen: onoplosbaar ingewikkeld.

De mensheid beschadigt de wereld op twee manieren. Zij maakt de grondstoffen op en zij bevuilt haar nest. Die schadelijke manier van doen neemt toe in omvang en in hevigheid.

Als we voor de redenering even aannemen, dat de mensen hun gedrag niet gauw verbeteren, dan raken allerlei grondstoffen, die voor ons moderne leven absoluut noodzakelijk zijn, op. De Club van Rome, dat is een internationaal gezelschap van geleerden op allerlei terreinen, waarschuwt daar al jaren tegen. Zonder enig merkbaar succes.

Het is niet goed mogelijk de ernst van dit verschijnsel aan te geven zonder lange verhalen en reeksen cijfers. Om te laten zien hoe griezelig het is zijn trouwens twee opmerkingen van de Club van Rome genoeg: water wordt schaars. Het duurt op z'n hoogst tot het jaar 2000 voor de uitermate kwalijke gevolgen van die schaarste alom merkbaar zijn. Ook in een land als Nederland, waar het velen toch altijd nog te nat is. En punt twee, dat gaat over de energie. Er is te weinig energie uit kolen, olie en aardgas om aan de groeiende behoeften te voldoen. Er zal voor dat vraagstuk ook binnen de eerste 20 jaar een echte oplossing moeten komen, want anders kunnen we niet doorgaan met ons energievretende bestaan.

De tweede en ernstige beschadiging van de leefomgeving, van het milieu, bestaat uit vervuiling. Een welvarend land als het onze laat een ongeloofwaardige hoop troep liggen. Het zijn niet de papiertjes, die mensen ten onrechte in de bossen op de grond smijten. Het zijn vooral de gevolgen van onze manier van produceren. En vergeet niet, dat de produktie-methoden geheel en al worden gedikteerd door de koopkrachtige vraag naar goederen en door het systeem van de kapitalistische maatschappij, waarin winst altijd nog geldt als een redelijke maatstaf voor

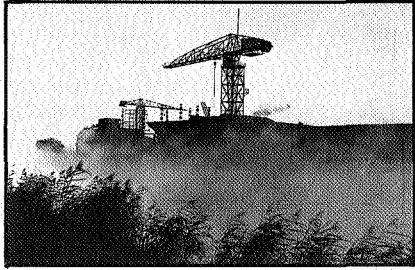

het welslagen van een vrije onderneming.

De vervuiling van het milieu neemt snel toe en de maatschappij heeft daar nog geen voldoende antwoord op gevonden. De griezeligste voorbeelden van vervuiling zijn te danken aan het vervaardigen van vergiften of van heel ongevaarlijke produkten, die voornamelijk dit nadeel hebben, dat er bij de produktie vergiften vrij komen. Iedereen kent er voorbeelden van.

Er is ook bijna niets aan te doen. We hebben in Nederland een Hinderwet, die ondernemers verplicht een vergunning aan te vragen, als hun onderneming op welke manier dan ook maar hinder oplevert voor aan- en omwonenden. Er zijn tal van voorbeelden te geven van het trieste feit, dat deze Hinderwet niet afdoende werkt. Het blijkt, dat bedrijven zo'n vergunning krijgen, hoewel zij wel degelijk hinder opleveren. Er zijn ondernemingen geweest, die ongehinderd door wie dan ook maar, levensgevaarlijke stoffen verspreiden. Door de lucht of door het water, dat zij gebruikten en daarna weer loosden. Daar is pas iets tegen te doen, als er ongelukken zijn gebeurd en dan is het nog erg moeilijk, want dan blijkt ineens, dat zo'n bedrijf allang een hinderwetvergunning heeft en dat het zich ook vrij netjes aan de voorschriften houdt.

Voorbeelden te over: een kernreaktor

blijkt ineens te lekken en de mensen in de buurt staan bloot aan radio-actieve straling. Er is een klein foutje in de bouw van een fabriek en er ontsnappen gassen, waardoor mensen misselijk worden en zwangere vrouwen miskramen krijgen. Er ontsnapt vergif uit een loodfabriek: Er is in heel Nederland allang geen zuivere rivier meer. Grote ruzie ontstaat er tegen de fabrieken in Frankrijk en Duitsland, die hun ongezuiverd rioolwater in de Rijn laten lopen en de vuiligheid komt bij Lobith in ons land. Niets tegen te doen, want niemand in het bijzonder is verantwoordelijk en als iemand ooit bang wordt, dat hij er wel verantwoordelijk voor zal worden gesteld, dan beroept hij zich op zijn rijksoverheid, die de zaak kalmpjes aan speelt. Waarom? Omdat strenge eisen met betrekking tot het milieu leiden tot grote uitgaven. Als de onderneming die niet kan betalen, dan loopt de werkgelegenheid gevaar.

Het is misschien wel de raarste paradox van het moderne leven: om er voor te zorgen, dat de mensen kunnen blijven werken, doen ze werk, waarbij ze zoveel vergiftige stoffen laten vrijkomen, dat andere mensen in de buurt ziek worden en niet meer kunnen werken.

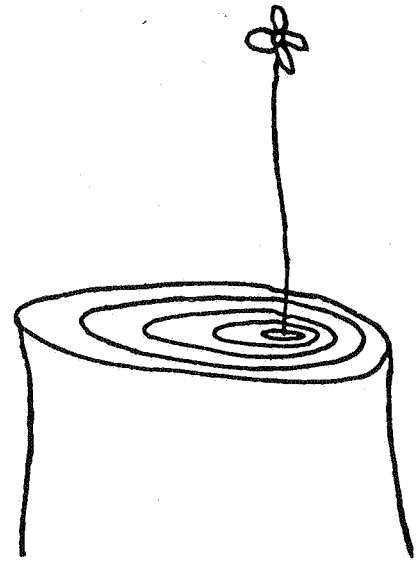
Omdat beschadiging van het milieu zowat de grootste ramp is, die ons allemaal bedreigt, daarom is bescherming van het

milieu zowat de grootste taak van de mensheid. Het is alleen heel moeilijk aan te geven hoe dat zou moeten.

Duidelijk is, dat een beroep op de goede wil niet helpt. Niet genoeg, tenminste. Er is dwang nodig; maatregelen; ge- en verboden. De moeilijkheid daarvan is, dat verboden niet helpen, als er geen controle wordt uitgeoefend, want de meeste mensen zijn niet zo erg geneigd iets te laten, alleen omdat het verboden is.

Hier zit een adder onder het gras. Dwang is vervelend. Maar ook nodig. Als er dwang moet worden uitgeoefend in een ingewikkelde samenleving, dan resulteert dat direct in vermindering van vrijheid. Vrijheid is een groot goed en vermindering ervan moet tot het minimum worden beperkt. Maar wat is het minimum dan? Waar liggen de grenzen?

Niemand kan daar een algemeen geldend antwoord op geven. Het hangt er van af, - dat is vermoedelijk het beste antwoord. De mate van nog toelaatbare dwang is afhankelijk van de ernst van de milieu-beschadiging. De milieu-beschadiging is geen vast en onveranderbaar gegeven. De schade aan de omgeving neemt toe naarmate er meer mensen komen, met meer bevredigbare behoeften en naarmate de techniek er (nog) beter in slaagt:

oplossingen te vinden voor alle moeilijke problemen, die samenhangen met de moderne productie.

Het ziet er, alles bij elkaar genomen, slecht uit. Heel slecht. Als er maar meer over werd gepraat en als de mensen nu eens ophielden deze vraagstukken te verdonkeremen tot er ongelukken zijn gebeurd, dan was er misschien hoop. Maar dat gebeurt niet. Het lijkt een bijna geheim onderwerp. Niet iets om over te praten.

De Club van Rome kan waarschuwen wat zij wil. De Milieuraden kunnen uitroepen wat zij vrezen. Wij hier in Nederland krijgen een nieuwe regering en in haar program staat niets over de waarschuwing en de vermaningen.

Vandaar de sombere slotsom van dit stuk: rampen dreigen. Ze dreigen niet alleen, ze komen. En let maar op: pas dan zijn overheid en volk bereid zichzelf de beperkingen op te leggen, die nu allang hadden moeten bestaan om de rampen, die komen, te keren. ■■

Laurens ten Cate is redacteur van de Leeuwarder Courant.